

การเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรม ของชุมชนในจังหวัดแพร่

LEARNING AND PRACTICAL GUIDELINE FOR STRENGTH MORAL PROMOTION OF COMMUNITY IN PHRAE PROVINCE

นาวัชรินทร์ อินเต็ม^๑ Nawatrose Intem,
รวีโรจน์ ศรีคำภา^๒ Raweeros Srikumbha,
พระมหาฐิติพงษ์ วรทสสี^๓ Phramaha Titipong varatusee

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ 1) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนในจังหวัดแพร่ และ 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลน้ำคำจังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาวิจัยในเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ๔ ชุมชน คือ ๑.ชุมชนบ้านทุ่งน้ำว ๒.ชุมชนบ้านแม่ทราย ๓.ชุมชนบ้านห้วยม้า ๔.ชุมชนบ้านดอนมูล จำนวน ๒๐ รูป/คน คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์ชีวิตและผลงานเจ้าอาวาส ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดพระพุทธศาสนาโดยการบรรพชาอุปสมบททั้งสิ้นตลอดถึงมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนในการเทศนาอบรมประชาชนในจังหวัดแพร่มาไม่ต่ำกว่า ๕ - ๑๐ ปีขึ้นไป มีความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกและเทศนาคำสอนท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ นักการเมือง มัคคทายก กรรมการวัด และประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ๔ วัดคือ ๑.วัดสุนทรนิवास ๒.วัดทุ่งน้ำว ๓.วัดแม่ทราย ๔.วัดดอนมูล มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของวัดไม่ต่ำกว่า ๕-๑๐ ปี

^๑ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

^๒ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

^๓ นักจัดการงานทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

คำสำคัญ : การเรียนรู้ แนวทางปฏิบัติ เสริมสร้างความเข้มแข็ง ศีลธรรม ชุมชนในจังหวัดแพร่

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the learning processes based on Buddhism of communities in Phrae Province and 2) to study the knowledge and Buddhadhama principles in order to enhance the strength of Nam Chum community in Phrae Province. It was a qualitative research by studied from documentary and in-depth interview research. The sample groups consisted four communities namely; 1. Thounghnow, 2.Maesign, 3.Houyma and Donmoon community were 20 persons. The research teams had data collected from documentary analysis and in-depth interviews and then were used content analysis. The results of the research were as follow;

According to the abbot's interview, the majority of abbots were familiar with Buddhism by entered to the monkhood since their childhood. The results also showed that the abbots had the relation with the community by teaching people of communities in Phrae province more than 5-10 years. They also had exported in Tripitaka and taught in the version of local palm-leaf manuscripts.

Most of them were academicians, politicians, temple committees, spiritual guides, and people of communities in Phrae province consisted of 4 temples as follow; 1. Suntron Nivas temple 2. Thung Ngao temple 3. Mae Sai temple 4. Don Moon temple. These temples have played an important role in temple activity support more than 5-10 years.

Keywords : Learning, Guidelines, Strengthening, Morals, Community in Phrae Province.

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ด้วยชนชาติไทยได้นับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่ มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นพระประมุขของชาติทุก ๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตอันยาวนาน จวบจนกาลปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่าพระพุทธศาสนาได้สถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญของชาติไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัย กล่าวได้ว่าชาติไทยได้มีความเจริญมั่นคง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล จวบจนกาลปัจจุบัน ก็ด้วยคนไทยทั้งชาติยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนในชาติให้รักความสงบ มีความเสียสละ แกล้วกล้า อาจหาญ รอบรู้ ฐานะ อฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยดังกล่าวนี้นี้ ชาวไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๙๕ ของประชากรทั้งประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีอิทธิพลเป็นอันมากต่อความเชื่อและความประพฤติ หรือการดำรงชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ หากมองดูสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าแม้ชาวไทยเราส่วนใหญ่จะเป็นพุทธศาสนิกชนดังกล่าวแล้ว แต่ส่วนใหญ่มักเป็นกันตามจารีตประเพณี หรือเป็นพุทธศาสนิกชนตามสำมะโนครัว มักไม่ค่อยได้มีโอกาสได้เรียนรู้ ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ย่อมสืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน

จังหวัดแพร่เป็นจังหวัดที่มีพุทธศาสนิกชนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ มีกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาเช่นประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นเหตุให้พุทธศาสนาเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดแพร่ ได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังธรรมะให้แก่ประชาชนและเยาวชนให้นำหลักศีลธรรมอันดีงามไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาศัยการมีส่วนร่วมของมหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้จัดส่งคณาจารย์และนิสิตเข้าไปช่วยเหลือในกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งกับชุมชนอย่างยั่งยืนโดยจัดให้มีการทำ MOU ร่วมกันทั้งในด้านความร่วมมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านวิชาการอื่น ๆ ตลอดถึงด้านวัฒนธรรมและประเพณี ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะทำการวิจัยในเรื่องการเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชนในจังหวัดแพร่ เพื่อที่จะนำผลการวิจัยมาใช้

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพัฒนาสังคมสืบไป ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาด้านเอกสาร และงานวิจัย พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ซึ่ง ทำให้ประเทศไทยเป็นสังคมเมืองพุทธทำให้เกิดกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่ง ดำเนินการโดยพระภิกษุสงฆ์ ผู้เป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตั้งแต่สมัย ประวัติศาสตร์เริ่มก่อตั้งพระพุทธศาสนาจนถึงการทำสังคายนาพระธรรมพระวินัยครั้งที่ ๓ โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์ของอินเดียเป็นผู้อุปถัมภ์และมีแนวคิดส่งพระสมณทูตเพื่อ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๙ สาย^๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่ม มาจากการนำธรรมะซึ่งขยายโดยพระภิกษุสงฆ์เพียงรูปเดียวไปสู่สำนักสงฆ์และไปสู่วัด ตามลำดับ ทั้งนี้ Lionel Obadia ได้ให้ทัศนะว่า กรอบแนวคิดของผู้เข้ามาเผยแผ่พุทธศาสนา ไม่ได้ทำให้ชุมชนเปลี่ยนหรือให้ยอมรับพุทธศาสนาทันที แต่เป็นเพราะว่าพุทธศาสนา เจริญเติบโตได้โดยการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของประชากรดั่งนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุ สงฆ์กับประชาชนทั้งในชนบท เมืองหรือนคร เป็นความสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกัน และกัน หรือเรียกอีกแบบว่าสมานชีวิน (symbiosis) ซึ่งการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของ ประชาชนในครอบครัวและชุมชน ต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายต้องอาศัยพระภิกษุสงฆ์ในการ กระทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการคงอยู่ของพระสงฆ์อย่างยั่งยืนใน ศาสนสถานต่าง ๆ ก็ล้วนต้องอาศัยประชาชนในการทำบุญตักบาตรและมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งนี้ก็ เพื่อสนับสนุนและค้ำชูให้พุทธศาสนาก่ออยู่อย่างถาวรตลอดไปในสังคมไทย เมื่อสังคมไทยมี วิวัฒนาการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๑๑ สังคมไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ ๒๑ นี้^๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา แบบดั้งเดิมเริ่มมีปัญหาหลายประการ ซึ่งสะท้อนออกในแง่ของวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น วิกฤติ ทางด้านการเมือง วิกฤตทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดวิกฤตทางด้านสังคมมีการ แข่งขันเพื่อเอาตัวรอดของคนอย่างรุนแรงผู้คนทำงานหนักมากยิ่งขึ้นความวิตกกังวล มีความเครียดสูงจนเกิดความแตกแยกขึ้นในสังคมและลูกหลานสู่สถาบันครอบครัว วิกฤตการณ์ที่ เกิดขึ้นมานี้ เดิมทีเป็นหน้าที่ของศาสนาที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ปัจจุบันตัวของ สถาบันศาสนาหรือวัดเองก็เกิดวิกฤติและมีปัญหาเรียกว่า “วิกฤตศาสนา” วิกฤตการณ์เหล่านี้ทำ

^๔ ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ธรรมรัฐ-ธรรมราชา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^๕ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๑๑**, สังคมไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ ๒๑ นี้, (เอกสารอัดสำเนา : ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๕.

ให้สถาบันศาสนาก็ถูกกำหนดบทบาทให้อยู่จำกัดเฉพาะภายในบริเวณวัดเท่านั้น^๖ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความไร้ประสิทธิภาพของศาสนา ที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมยุคใหม่ได้ปัญหาดังกล่าวยิ่งลุกลามไปไกล ทำให้คนทั้งในประเทศ อ่อนด้อยในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมจนเกิดปัญหามากมายในหลาย ๆ ด้านซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของพระไพศาล วิสาโล^๗ ที่มองว่ากระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศต่าง ๆ นับวันจะไร้พรมแดนส่งผลกระทบต่อกันอย่างทั่วถึงรวดเร็วจนเกิดการสร้างปัญหาทำลายให้แก่พุทธศาสนา ใน ๒ ด้านได้แก่ปัญหาที่เกิดจากภายในวงการพุทธศาสนา และปัญหาที่เกิดจากภายนอก

จากงานวิจัยเรื่อง การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง^๘ ให้ความเห็นว่าด้วยสาเหตุหลายประการที่ส่งผลให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมที่มีปัญหาด้านศีลธรรมมีการทุจริตคอร์รัปชันการลักขโมยการเบียดเบียนแย่งชิงทรัพย์สินของกันและกันเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ จนความรุนแรงที่เกิดขึ้นทุกวันยากจะยับยั้งแก้ไขได้ปัญหาที่กล่าวมานี้ล้วนแต่เป็นปัญหาที่เกิดจากการขาดกระบวนการพัฒนาทางด้านศีลธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปัญหาการทำให้จิตวิญญาณมีความเจริญควบคู่ไปกับความเจริญทางวัตถุนี้ยังได้สอดคล้องกับปัญหาที่คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาจิตสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยที่ระบุไว้ในการเผยแผ่พุทธศาสนา ไว้ว่าที่น่าสนใจว่าการเผยแผ่พุทธศาสนายังไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเหตุสำคัญคือบุคลากรทางศาสนา ยังขาดความรู้ และไม่มีเทคนิค (ทักษะ) ในการเผยแผ่ที่ดีพอบุคลากรทางศาสนาจำนวนไม่น้อยมุ่งที่จะแข่งขันพัฒนาทางด้านวัตถุมากเกินไป ทำให้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไม่เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่ จึงทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาจิตใจลดลงอย่างน่าวิตก แม้เมืองไทยจะมีการฟื้นฟูโดยอาศัยแบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาและส่งครูพระไปสอนศีลธรรมตามโรงเรียนแล้วก็ตาม

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ก่อให้เกิดวิกฤตด้านศีลธรรม สอดคล้องกับ อนุช อภาภิรม^๙ ที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคนในสังคมไว้ว่า การพัฒนาประเทศและการผลิตสินค้าที่เน้นด้านการ

^๖ เดือน คำดี, ศาสนศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

^๗ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต : แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๖) หน้า ๔๗๓-๔๘๗.

^๘ พระมหาวิโรจน์ คุตตวีโร, รายงานการวิจัย เรื่องการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://newtdc.thailis.or.th/docview.aspx?tdcid=๓๙๙๙๒>, [๗ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

^๙ อนุช อภาภิรม, โลกทรรศน์เยาวชน, (กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๕), หน้า ๓๓-๓๔.

ควบคุมธรรมชาติโดยแสวงหากำไรสูงสุดทางการค้าและมุ่งสั่งสมความมั่งคั่งให้มากที่สุดตามแนวทางอย่างโลกตะวันตก ได้กีดกร่อนจริยธรรมและจิตวิญญาณของผู้คนอย่างลึกซึ้งโดยมีสาเหตุและการแสดงออกของวิกฤติทางด้านจริยธรรมและจิตวิญญาณ ได้กลายเป็นปัญหาสุขภาพของคนยุคใหม่อย่างไม่เคยมีมาก่อน การหันเหไปสนใจด้านสิ่งเร้นลับแบบงมงาย นั้นก็สะท้อนให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กระทำการโดยพระสงฆ์ยังไม่มีประสิทธิภาพพอ

จากข้อมูลระบุว่าประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ มีวัดทางพุทธศาสนากว่า ๓๐,๐๐๐ วัดมีพระภิกษุกว่า ๓๐๐,๐๐๐ รูปสามเณรกว่า ๑๐๐,๐๐๐ รูป มีพุทธศาสนิกชนประมาณ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ที่ประกาศเป็นพุทธมามกะ ในรัฐธรรมนูญยังได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์เป็นพุทธมามกะอีกด้วย^{๑๐} แต่เมื่อทำสถิติสำรวจยอดผู้เข้าวัดจริง ๆ ปรากฏว่า มีคนไม่ได้เข้าวัด ร้อยละ ๗๐ไม่รู้จักวัด ร้อยละ ๖๐ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดความคิดการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุก ในขณะที่มุมมองมิติด้านความเข้มแข็งของชุมชนบางแห่งในจังหวัดแพร่ กลับพบว่าได้มีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมร่วมกับองค์ความรู้ และศาสตร์ต่าง ๆ ที่ผสมผสานกันในการประดับประดาการดำเนินชีวิตของประชาชนให้เกิดความสุขอย่างมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ดีที่ควรถือเป็นแบบอย่าง สังคมไทยในอดีต บุคคลไม่ได้ถูกปลูกฝังให้มีศีลธรรมเพราะการเทศนาสั่งสอนหรือการอบรมเลี้ยงดูโดยตรงเท่านั้น หากยังได้รับการกล่อมเกลாதงาศิลธรรมจากการมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชน วัดวาอาราม อิทธิพลจากวิถีชีวิตสภาพแวดล้อม และระบบความสัมพันธ์ประเพณีเป็นสิ่งที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างมาก พระพุทธองค์จึงทรงจัดตั้งคณะสงฆ์และบัญญัติวินัยขึ้นมา คณะสงฆ์ก็คือสภาพแวดล้อมที่จะช่วยกล่อมเกลาศิสิกข์ ส่วนวินัยก็คือสิ่งที่มากำกับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม และระบบความสัมพันธ์ระหว่างภิกษุในหมู่สงฆ์ เป็นไปในทางที่ดีงาม ก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อความเจริญอกงามทางธรรมนั่นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งวินัยก็คือศีลธรรมระดับโครงสร้าง ที่เป็นรากฐานของศีลธรรมระดับวัฒนธรรมนั่นเอง เป็นแต่ว่ามีขอบเขตเฉพาะในหมู่สงฆ์เท่านั้น

ปัญหาหรือจุดอ่อนประการหนึ่งของการเสริมสร้างศีลธรรมในปัจจุบัน โดยเฉพาะในแวดวงองค์กรศาสนา อยู่ตรงที่การเน้นแต่ศีลธรรมระดับบุคคล โดยไม่เห็นความเชื่อมโยงหรือไม่เห็นความสำคัญของศีลธรรมระดับโครงสร้าง โดยเฉพาะในส่วนที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรม ดังนั้น จึงเน้นแต่การเทศนาสั่งสอนหรือปลูกฝังจิตสำนึกอย่างเดียว แต่ไม่คิดที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถาบัน หรือระบบต่าง ๆ ที่แวดล้อมบุคคล อาจจะมีการณรงค์ให้ทำดีเป็นระยะ ๆ หรือคัดค้านกฎหมายบางฉบับที่ขัดศีลธรรม แต่ไม่ได้ผลักดันเท่าที่ควรเพื่อให้มีการปรับปรุงสถาบัน หรือเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างเพื่อให้ส่งผลในทางบวกต่อศีลธรรม

^{๑๐} ประเวศ วะสี, “เศรษฐกิจพอเพียง : ข้อเสนอสู่การปฏิบัติ” ในมิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ๒๕๕๔), หน้า ๗.

วินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติแก่คณะสงฆ์ เป็นแบบอย่างของการวางระเบียบชีวิต และระบบสังคมเพื่อให้เอื้อต่อความเจริญงอกงามของธรรมในระดับบุคคล สำหรับศีลธรรมของ ผู้คนในสังคมวงกว้างนั้น ก็ต้องการระบบสังคมที่เกื้อกูลเช่นเดียวกัน ตัวอย่างที่ชัดเจนปรากฏใน กฎทันทสูตร พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงเมือง ๆ หนึ่งซึ่งมีโจรผู้ร้ายชุกชุม พระราชาต้องการขจัด โจรผู้ร้ายด้วยการประหารประหาร จองจำ และเนรเทศ แต่พราหมณ์ได้ทักท้วงว่าวิธีนี้ไม่ได้ผล เพราะถึงอย่างไรก็ปราบไม่หมด ส่วนโจรที่เหลือก็จะมาก่อปัญหาที่ร้ายแรงกว่าเดิมในภายหลัง พราหมณ์ได้เสนอให้พระราชาพระราชทานพันธุ์พืชและอาหารแก่เกษตรกร พระราชทานเงินทุน แก่พ่อค้าวานิช และพระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการ ปรากฏว่าไม่นานบ้านเมือง ก็ปราศจากผู้ร้าย ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ไม่ต้องปิดประตูบ้าน แม้แต่เด็กก็พอนอนอยู่นอก แม่อย่างมีความสุข จะเห็นได้ว่าในกรณีนี้ พระราชาไม่ได้ใช้วิธีเทศนาสั่งสอนประชาชนให้มี ศีลธรรมเลย เป็นแต่จัดวางระบบเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ให้ทั่วถึง ซึ่งส่งผลถึง พฤติกรรมของผู้คนและในที่สุดก็แก้ปัญหาโจรผู้ร้ายได้

กรณีดังกล่าวมิได้หมายความว่า คนจะมีศีลธรรมได้ก็เพราะมีระบบเศรษฐกิจที่เกื้อกูล เท่านั้น หากต้องการชี้ให้เห็นว่าศีลธรรมของบุคคลนั้น นอกจากคุณธรรมภายในแล้ว ยังต้อง อาศัยเงื่อนไขทางสังคมหรือสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นองค์ประกอบด้วย พูดอีกอย่างคือต้องมี ระบบหรือโครงสร้างที่เกื้อกูลศีลธรรมหรือส่งเสริมให้คนทำดีได้ง่ายขึ้น ยกตัวอย่าง การนำของที่ เก็บได้คืนเจ้าของ ซึ่งจัดว่าเป็นความซื่อสัตย์อย่างหนึ่ง แม้คนไทยร้อยละ ๙๖ จะตอบว่า หากเก็บกระเป๋าเงินได้ จะเอาไปคืนเจ้าของ แต่เมื่อมีการทดลองทำกระเป๋าใส่กระดาษคด ปรากฏว่า มีเพียงร้อยละ ๕๕ เท่านั้นที่เก็บได้แล้วเอาไปคืนเจ้าของ ในขณะที่ชาวญี่ปุ่นมีส่วนร่วมการคืนสูง มากจนเป็นที่กล่าวขานกันทั่วโลก ทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น

คำตอบคงไม่ใช่เป็นเพราะคนญี่ปุ่นมีความซื่อสัตย์สูงกว่าคนไทยเท่านั้น แต่ยังเป็น เพราะประเทศญี่ปุ่นมีระบบที่อำนวยความสะดวกแก่พลเมืองดี เช่น มีศูนย์รับของหายอยู่ทั่ว ประเทศ โดยเฉพาะบริเวณสถานีรถไฟใต้ดิน ใครที่เก็บของหายได้ จึงไม่ต้องเหนื่อยในการตาม หาเจ้าของ เพียงแต่มามอบให้แก่ศูนย์ดังกล่าวก็เบาใจได้ว่าเจ้าของมีโอกาสจะได้คืนสูง ระบบที่ สะดวกเช่นนี้ ทำให้ใคร ๆ ก็ไม่รังเกียจที่จะเป็นพลเมืองดี ในขณะที่คนไทยถ้าหากอยากเป็น พลเมืองดี จะต้องเหนื่อยยากอย่างมากในการตามหาเจ้าของ เพราะไม่มีระบบรองรับ ผลก็คือ เมื่อเก็บของตกหล่นได้ จึงไม่ค่อยอยากหาเจ้าของ ถึงตรงนี้ก็ไม่ใช่เรื่องยากแล้วที่จะ "อม" หรือ เก็บไว้เป็นของตนเอง จุดอ่อนประการที่สองในการเสริมสร้างศีลธรรมในสังคมไทย คือการให้ ความสำคัญกับวิธีการ "สอน" หรือการพูด แต่มองข้ามการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการกล่อมเกลาโดยอาศัยสิ่งแวดล้อม ทุกวันนี้ไม่ว่าพ่อแม่ ครู หรือพระจะสอนหรือพูด อย่างไร ก็ไม่อาจยกระดับศีลธรรมของบุคคลได้ เพราะสิ่งที่เขาเรียนรู้จากพฤติกรรมของพ่อแม่ ครู หรือพระนั้น มักเป็นไปในทางตรงข้าม การสอนเรื่องอบายมุข ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ

และเศรษฐกิจพอเพียง ทุกวันนี้จึงมีผลน้อยมากต่อผู้คน ไม่ว่าจะเยาวชนหรือผู้ใหญ่ เพราะสิ่งที่เอามาสอนผู้คน กับสิ่งที่ผู้คนประสบพบเห็นในชีวิตจริงนั้น สวนทางกัน

สิ่งหนึ่งที่เรามองข้ามไปก็คือ การเรียนรู้ที่สำคักรกว่าการสอน ไม่ว่าจะพร่ำสอนเพียงใดก็ตาม แต่หากการสอนนั้นไม่กระตุ้นหรือส่งเสริมการเรียนรู้ของอีกฝ่ายเลย การสอนนั้นก็ไร้ประโยชน์ นี่คือเหตุผลว่าทำไมการสอนส่วนใหญ่ในบ้านและในโรงเรียนจึงไม่ได้ผล ในทางตรงข้ามผู้คนกลับเรียนรู้จากสื่อมวลชนมากมาย ทั้ง ๆ ที่สื่อเหล่านั้นไม่ได้สอนเลย สื่อไม่เคยสอนว่า วัตถุประสงค์ ความรุนแรง และการหมกมุ่นทางเพศ เป็นเรื่องดี แต่เนื้อหาของสื่อที่เต็มไปด้วยเรื่องราวเหล่านั้น ก็มากและน่าสนใจพอที่จะกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้และซึมซับพฤติกรรมดังกล่าว

ยิ่งไปกว่านั้นการสอนศีลธรรมโดยให้เด็กท่องจำอย่างเดียว แต่ไม่ส่งเสริมให้เด็กแลเห็นด้วยตนเองว่าศีลธรรมนั้นคืออะไร คืออย่างไร และจำเป็นอย่างไรต่อชีวิตและสังคม ที่สำคัญคือเด็กไม่ได้ถูกฝึกมาให้เรียนรู้ที่จะเอาใจเราไปใส่ใจเขา เพื่อเข้าใจถึงผลจากการเบียดเบียนผู้อื่น ด้วยเหตุนี้การสอนศีลธรรมไม่ว่าในบ้านหรือในโรงเรียนประสบความล้มเหลว ในทำนองเดียวกัน การบังคับให้เด็กนั่งสมาธิ ก็กลับทำให้เด็กเกลียดการนั่งสมาธิไปเลย ทั้ง ๆ ที่สมาธิเป็นสิ่งที่เด็กสามารถเรียนรู้ได้จากวิธีอื่น ๆ อีกมากมาย อีกทั้งการสร้างแรงจูงใจให้เด็กมีฉันทะหรือความชอบในการนั่งสมาธิ ก็เป็นสิ่งสำคัญกว่าการบังคับหรือเอาคะแนนเข้าล่อ

การปลูกฝังและกล่อมเกลาศีลธรรมสามารถทำได้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย แม้ไม่ต้องอาศัยการเทศนาหรือการสอนเลยก็ได้ หากสามารถคิดค้นกิจกรรมเพื่อช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น เรียนรู้จากสภาพความเป็นจริง หรือเรียนรู้จากการปฏิบัติและประสบการณ์ตรง (เช่น การไปเป็นอาสาสมัคร) โดยครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะ หรือตั้งคำถามให้เด็กคิด นอกจากนั้น กระบวนการกลุ่มก็มีประโยชน์อย่างมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน จนเห็นประโยชน์ของการร่วมมือกัน เกิดความเห็นใจกัน หรือเห็นคุณค่าของความหลากหลาย จนเกิดความใจกว้างและเคารพกันมากขึ้น ใช่หรือไม่ว่าคุณสมบัติดังกล่าวก็เป็นศีลธรรมที่สำคัญในยุคปัจจุบัน การศึกษาวิจัยและพัฒนากระบวนการเพื่อเสริมสร้างศีลธรรมในบริบทต่าง ๆ หรือสำหรับกลุ่มชนระดับต่าง ๆ เป็นสิ่งที่พึงได้รับความสำคัญให้มากกว่านี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๑} ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนา เป็นหลักนำทางในการพัฒนา ไว้อย่างน่าสนใจว่า ปัจจุบันนี้ ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดีบรรลุลุคตุดหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาเพียงด้านวัตถุอย่างเดียวเท่านั้นไม่เพียงพอประสบการณ์ในการพัฒนา ตลอดเวลายาวนานที่ผ่านมา ได้สอนให้เป็น

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

ตระหนักว่า การมุ่งพัฒนาวัตถุภายนอกอย่างเดียวนั้น แม้จะระดมทุนลงไปอย่างมากมาย ก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ ตามวัตถุประสงค์ กลับสร้างปัญหาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาทางการเมือง ปัญหาด้านจริยธรรมคุณธรรม ปัญหาด้านวัฒนธรรม มีความเสื่อมโทรมทางด้านวัฒนธรรม ปัญหาทางเพศและอบายมุข ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมจากประเทศตะวันตกแพร่หลายเข้ามา และระบบการต่าง ๆ แบบตะวันตกได้รับการยอมรับ และแนวทางการพัฒนาก็เปลี่ยนแปลงไป วัดก็เห็นห่างออกไปจากกระบวนการพัฒนามาตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อการพัฒนาเน้นด้านวัตถุ บทบาทของวัด พระสงฆ์และพระพุทธรูปศาสนาก็ยิ่งถดถอยลง เหลือแต่บทบาทในด้านการเอื้อต่องานพัฒนา เช่น อำนวยสถานที่และอุปกรณ์ของวัด การให้กำลังใจและคำกล่าวสอน สนับสนุนในคราวชุมนุมอย่างมีพิธีกรรม เป็นต้น

ครั้นมาถึงปัจจุบัน เมื่อแนวโน้มของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอีก โดยหันมาเน้นการพัฒนาจิตใจและการพัฒนาด้านคนมากขึ้น ก็เป็นโอกาสที่วัดและพระสงฆ์หรือพระพุทธรูปศาสนาทั้งหมด จะได้รับบทบาทในการพัฒนาและบทบาทของผู้นำในการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยปรับตัวปรับวิธีการและปรับบทบาทนั้นให้เข้ากับสภาพปัจจุบันการที่จะนำทางพัฒนาและรับบทบาทต่าง ๆ ในการพัฒนาให้ได้ผลดี จะต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทที่เหมาะสมและขอบเขตของการดำเนินบทบาทของวัดและพระสงฆ์แล้ว สิ่งสำคัญก็คือ จะต้องมียุทธศาสตร์นำทาง สำหรับชี้แนวทางของการพัฒนาอย่างชัดเจน ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาได้แก่ ภาวนา ๔ คือ กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนา

นอกจากกระบวนการพัฒนาจิตใจหรือพัฒนาคนดังที่กล่าวมาแล้ว^{๑๒} ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัด โดยสังเขป คือ

๑. **สงฆ์ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้** พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยไว้เพื่อให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีการพบปะกันเป็นประจำ ไม่ปลีกตัวอยู่ผู้เดียว มีความเอื้ออาทรต่อกันมีวิถีพูดจาปฏิบัติต่อกันที่ยังความเป็นปึกแผ่นของหมู่คณะ วัตถุประสงค์ของการบวชคือ เพื่อการเรียนรู้ ฉะนั้นสงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้หรือการศึกษา (สิกขา) นั้นก็ทรงวางไว้เป็นหลักแล้วว่า ประกอบด้วย ศิลสิกขา สมาธิสิกขา และปัญญาสิกขา ซึ่งสงฆ์ควรปฏิบัติให้ครบถ้วนในสิกขาทั้ง ๓

^{๑๒} ประเวศ วะสี, การพัฒนาพลังสร้างสรรค์องค์กร, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๗๑-๘๒.

๒. การศึกษาของพระสงฆ์ การศึกษาของพระสงฆ์เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ซึ่งควรที่จะเป็นเรื่องที่อยู่ในนโยบายของรัฐบาล ในแผนการศึกษาแห่งชาติ มีการคิดหลักสูตรสำหรับการศึกษาของคณะสงฆ์

๓. การทำวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญสูงสุดของวัดคือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพราะถ้าเป็นดังนี้ ก็เท่ากับวัดเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งความสำคัญที่สุดต่อการบังเกิดขึ้นของศีลธรรมในสังคมดังกล่าวแล้ว พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำชุมชนด้วยการปรึกษาหารือ การสั่งสอนและที่สำคัญก็คือสั่งสอนให้ประชาชนเรียนรู้จากการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ถูกต้อง ซึ่งการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นจะต้องอาศัยสมาชิกในชุมชน เช่น พระ ครู ผู้นำชาวบ้าน หมออนามัย เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล เป็นต้น ร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเมื่อชุมชนเข้มแข็งก็ย่อมแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองพร้อมกันไป

๔. วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาโดยทั่วไปของไทยยังไม่เป็นการศึกษาที่ผลิตคนที่มีความเข้มแข็งทางปัญญาและทางศีลธรรม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ความสุขกับผู้เรียน การศึกษากำลังรอการปฏิรูปให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาคนให้เต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ วัดบางวัดที่มีความพร้อมโดยมีพระสงฆ์ที่สนใจและมีความสามารถควรจะจัดให้มีโรงเรียน โดยพยายามคิดหลักสูตรที่ดีที่สุดควรเป็นอย่างไร แสวงหาคำตอบต่อคำถามนี้ปรับปรุงให้ดีขึ้น ๆ อย่างต่อเนื่อง วัดก็สามารถทำประโยชน์ที่สำคัญต่อสังคมอย่างยิ่ง

๕. พระสงฆ์กับการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ขณะนี้ความรุนแรงกำลังเป็นปัญหาใหญ่ทั่วโลก พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจถึงความหมายของความรุนแรง ขอบเขต ประเภท สาเหตุ วิธีการป้องกันและแก้ไข จะแก้ไขด้วยวิธีใดที่ได้ผลและจะพัฒนาวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นได้อย่างไร เป็นต้น ดังนั้นพระสงฆ์จะต้อง “การจัดการการแก้ความขัดแย้ง” ที่จะเป็นผู้เข้าไปช่วยไกล่เกลี่ยเข้าใจสถานการณ์ตามที่เป็นจริง เข้าไปอยู่ในใจและเข้าใจความรู้สึกและความคิดของแต่ละฝ่าย สามารถชักจูงให้มีการเจรจากันได้ เหล่านี้ต้องการความรู้และต้องการการฝึกอบรมให้มีความชำนาญ จึงจะสามารถแก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีได้

๖. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิฤติการณ์สิ่งแวดล้อมกำลังเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ ภาวะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกระแสใหญ่ของโลกและจะใหญ่มากขึ้น จะใหญ่จนถึงปรัชญา ศาสนา วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ามาเชื่อมโยง จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่ศาสนาจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ที่ดีที่สุดคือพระสงฆ์พยายามศึกษาให้เข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีแก้ไข และในด้านปฏิบัติที่ใกล้ตัวที่สุดคือภายในบริเวณวัดต้องมี

สิ่งแวดล้อมที่สงบ สะอาด ร่มเย็น เป็นต้น นอกจากนี้พระสงฆ์และวัดยังอาจหนุนช่วยขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่กำลังมีกิจกรรมต่าง ๆ ในทางที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

๗. การบริหารจัดการวัด พระสงฆ์จะต้องบริหารจัดการวัด โดยให้ก่อประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาโดยความร่วมมือกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน เป็นต้น

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชนในจังหวัดแพร่ โดยจะทำการวิจัย ใน ๔ อำเภอ ศึกษาวัดที่มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรม ประกอบด้วย ๑.วัดสุนทรนิवास อำเภอเมือง ๒. วัดทุ่งน้ำ อำเภอสอง ๓. วัดดอนมูล อำเภอสอง ๔. วัดแม่ทราย อำเภอร่องขวาง อันจะเป็นฐานข้อมูลและแบบอย่างให้แก่ชุมชนและสังคมอื่นได้ศึกษาและพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชนในจังหวัดแพร่

๒. เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรม ของชุมชนในจังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการใน ๒ รูปแบบ คือ

๑.๑ การศึกษาวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร วารสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชน หลักธรรม ภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณีในจังหวัดแพร่ และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

๑.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ใช้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เครื่องมือที่ใช้คือ แนวคำถาม (Guild Line) ในการสัมภาษณ์

สถานที่ในการเก็บข้อมูลวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในรูปแบบของพื้นที่กรณีศึกษาในจังหวัดแพร่ เป็นการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive) โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ ดังนี้ เป็นชุมชนที่มีความอาศัยหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาผสมผสานกับการพัฒนาชุมชนผ่านโครงการต่าง ๆ ในการสร้างความเข้มแข็ง โดยคณะผู้วิจัยได้เลือกเอา ๔ ชุมชน ในจังหวัดแพร่ที่เป็นต้นแบบของการสร้างความเข้มแข็งอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ ๑.ชุมชนบ้านทุ่งน้ำว อำเภอสอง ๒.ชุมชนบ้านแม่ทราย อำเภอร่องกว้าง ๓.ชุมชนบ้านห้วยม้า อำเภอเมือง ๔.ชุมชนบ้านดอนมูล อำเภอสูงเม่น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

มุ่งศึกษาการเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชนในจังหวัดแพร่ จำนวน ๔ ชุมชน คือ ๑.ชุมชนบ้านทุ่งน้ำว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ๒.ชุมชนบ้านแม่ทราย อำเภอร่องกว้าง จังหวัดแพร่ ๓.ชุมชนบ้านห้วยม้า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๔.ชุมชนบ้านดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ โดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ ตลอดถึงการจัดสัมมนา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยและข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ โดยขอบข่ายของเนื้อหาในแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานที่และบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนมีทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ โดยในส่วนของพระสงฆ์นั้นได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในการเทศน์และเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ในส่วนของคฤหัสถ์ได้สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการวัดและผู้นำท้องถิ่นที่มีส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด และ แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ซึ่งตอบเป็นข้อ ๆ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น และพระสงฆ์ ที่มีส่วนสนับสนุนในการส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งด้านศีลธรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร รายงาน รวบรวมจากหน่วยงานราชการ เอกชน และข้อมูลที่ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต

๒. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยใช้แบบสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จากพระสงฆ์ประชาชนทั่วไป นักวิชาการ นักการเมือง มัคทายก กรรมการวัด เกี่ยวกับการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างความสามัคคีภายในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ดำเนินการติดต่อขอเข้าสัมภาษณ์โดยบอกวัตถุประสงค์ของการวิจัย นัดวันและเวลาสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

(๑) ทำหนังสือออกเพื่อขอสัมภาษณ์ จากรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ถึงบุคคลที่จะตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

(๒) หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามที่อยู่ของเจ้าอาวาส และผู้นำท้องถิ่นตลอดถึงประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามที่ได้นัดหมาย

(๓) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชนในจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยเดินทางออกไปสำรวจข้อมูลด้วยตัวเอง พร้อมทั้งเก็บข้อมูลเป็นเอกสารคือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ บันทึกเสียง เพื่อนำมาประมวลผลเชิงสถิติและพรรณนา

(๔) สรุปประมวลข้อมูลทั้งหมดรวบรวมนำเสนอผลงานเป็นรายงานการวิจัยเชิงประยุกต์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของการศึกษาวิจัยเอกสาร

การศึกษารายงานในเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการเลือกเอกสารที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนั้นจึงมีเกณฑ์สำหรับการคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัย ดังนี้ ^{๑๓}

๑. ความจริง (authenticity) หมายถึง ผู้วิจัยจะต้องคัดเลือกเอกสารที่เป็นเอกสารที่แท้จริง (origin) การพิจารณาว่าเอกสารนั้นเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลแท้จริงหรือไม่จะเกิดขึ้นจากการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียนหรือหน่วยงานที่เขียนเอกสารว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่อย่างไร รวมถึงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนั้นสอดคล้องกับข้อมูลในบริบทอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลาที่มีการเขียนเอกสารนั้นอย่างไร

๒. ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (credibility) หมายถึง ผู้วิจัยจะต้องคัดเลือกเอกสารและพิจารณาว่า เอกสารนั้นจะต้องไม่มีข้อมูล บิดเบือนหรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง

๓. การเป็นตัวแทน (representativeness) ผู้วิจัยพิจารณาว่า เอกสารดังกล่าวมีความเป็นตัวแทนหรือไม่ เช่น เอกสารนั้นสามารถใช้แทนหรือเป็นแบบฉบับที่แทนเอกสารประเภทเดียวกันได้หรือไม่

๔. ความหมาย (meaning) การใช้เกณฑ์ความหมาย หมายถึง การคัดเลือกเอกสารที่มีความชัดเจนและสามารถที่จะเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยตรวจสอบเอกสารในเบื้องต้น ด้วยการพิจารณาว่าเอกสารที่นำมาพิจารณานั้น มีข้อมูลใดที่เป็นนัยสำคัญหรือจะสร้างความหมายให้กับ การวิจัยหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique)

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรม

^{๑๓} ฉวีวรรณ สุวรรณภา และคณะ, “การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดแพร่”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖๕.

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ด้านศีลธรรมของชุมชนใน จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนในจังหวัดแพร่ ๔ ชุมชน คือ ๑.ชุมชนบ้านทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ๒.ชุมชนบ้านแม่ทราย อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ ๓.ชุมชนบ้านห้วยม้า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๔.ชุมชนบ้านดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ และเพื่อศึกษาองค์ความรู้และหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลน้ำชำจังหวัดแพร่ ดำเนินการโดยวิจัยเชิงประยุกต์ กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ และประชาชนทั่วไป ที่มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน โดยอาศัยหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยคำชี้แนะของผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยสามารถสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นบรรพชิต คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ เป็นประชาชนทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐๐ นักการเมือง ๑๕.๐๐ นักวิชาการ ๑๕.๐๐ มัคคทายกวัด ๑๕.๐๐ ข้อมูลระดับอายุ พบว่า อายุ ๔๐-๔๕ คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๐๐ อายุ ๔๖-๖๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ อายุ ๖๑-๘๐ คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ ข้อมูลระดับการศึกษา พบว่า ระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ระดับอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ ข้อมูลด้านอาชีพ พบว่า รับราชการ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ค้าขาย คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ กสิกรรม คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ ข้อมูลด้านบทบาทหรือสถานภาพในชุมชน เป็นพระสงฆ์ ๒๐.๐๐ ประชาชนทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ นักวิชาการคิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ นักการเมือง คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ มัคทายก คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ และกรรมการวัด คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

๒. สรุปผลข้อมูลการสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถาม^{๑๔} พระสงฆ์ ประชาชนทั่วไป นักวิชาการและนักการเมือง กรรมการวัด มัคคทายก จำนวน ๒๐ รูป/คน เกี่ยวกับการเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชนในตำบลน้ำชำ จังหวัดแพร่ ในประเด็นที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

^{๑๔} สัมภาษณ์เชิงลึก, พระสงฆ์ ประชาชนทั่วไป นักวิชาการ นักประวัติศาสตร์, ระหว่าง วันที่ ๑๑-๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ ช่วงเวลาตั้งแต่ ๐๙.๐๐-๑๕.๐๐ น.

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตและผลงานด้านประชาชนทั่วไป

จากการสัมภาษณ์ชีวิตและผลงานเจ้าอาวาส ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาโดยผ่านการบรรพชาอุปสมบททั้งสิ้นตลอดถึงมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนในการเทศนาอบรมประชาชนในตำบลน้ำขำมาไม่ต่ำกว่า ๕ – ๑๐ ปีขึ้นไป มีความเชี่ยวชาญในการเทศนาทั้งการเทศน์แบบปาฐกถาและการเทศน์คัมภีร์ทั่วไป

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือหน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งแก่ชุมชนโดยอาศัยหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา

ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ นักการเมือง มัคคทายก กรรมการวัด และประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ๔ ชุมชนคือ ๑.ชุมชนบ้านทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ๒.ชุมชนบ้านแม่ทราย อำเภอร่องกาง จังหวัดแพร่ ๓.ชุมชนบ้านห้วยม้า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๔.ชุมชนบ้านดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

การเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชนในจังหวัดแพร่ ที่คณะผู้วิจัยได้ไปทำการสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถาม จำนวนทั้งสิ้น ๒๐ รูป/คน ในเขตตำบลน้ำขำ จังหวัดแพร่ ดังปรากฏในบทที่ ๔ นั้น ผลการวิจัย พบว่า

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตและผลงานด้านประชาชนทั่วไป

จากการสัมภาษณ์ชีวิตและผลงานเจ้าอาวาส ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาโดยผ่านการบรรพชาอุปสมบททั้งสิ้นตลอดถึงมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนในการเทศนาอบรมประชาชนในตำบลน้ำขำมาไม่ต่ำกว่า ๕ – ๑๐ ปีขึ้นไป มีความเชี่ยวชาญในการเทศนาทั้งการเทศน์แบบปาฐกถาและการเทศน์คัมภีร์ทั่วไป

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือหน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งแก่ชุมชนโดยอาศัยหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา

ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ นักการเมือง มัคคทายก กรรมการวัด และประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ๔ ชุมชน วัดคือ คือ ๑.ชุมชนบ้านทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ๒.ชุมชนบ้านแม่ทราย อำเภอร่องกาง จังหวัดแพร่ ๓.ชุมชนบ้านห้วยม้า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๔.ชุมชนบ้านดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

๑) ควรมีวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชน ในส่วนของการป้องกันความแตกแยกในสังคมด้วย

๒) ควรมีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ งานวิจัยในลักษณะนี้ให้มาก ๆ เพราะจะได้ร่วมกันเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน อื่น ๆ ด้วย

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาการเรียนรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมของชุมชน ให้ขยายไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ด้วย หรือให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะเวทีกลาง เพื่อให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลที่สัมพันธ์สอดคล้องกันทุกฝ่าย

เอกสารอ้างอิง

ฉวีวรรณ สุวรรณภา และคณะ. “การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดแพร่”, รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

เดือน คำดี. ศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

ประเวศ วะสี. “เศรษฐกิจพอเพียง : ข้อเสนอสู่การปฏิบัติ” ในมิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, ๒๕๔๔.

_____. การพัฒนาพลังสร้างสรรค์องค์กร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. ธรรมรัฐ-ธรรมราชา. พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาไทยในอนาคต : แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาวิโรจน์ คุตตวีโร. รายงานการวิจัย เรื่องการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนา
จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา : <http://newtdc.thailis.or.th/docview.aspx?tdcid=๓๙๙๙๒>,
[๗ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๑๑. สังคมไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ ๒๑ นี้.
เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๔.

อนุช อาภาภิรม. โลกทรรศน์เยาวชน. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕.

